

De dood zal als een slaap zijn

Voorganger: Ds. Heleen Weimar
Regenboogkerk Hilversum

Schriftlezing Oude Testament: Numeri 20,22-29

Tweede Schriftlezing: Jozua 3,14-17

Schriftlezing Evangelie: Johannes 11,1-16

Johannes 11,1-16

Inleiding

Vandaag en de komende drie zondagen lezen we het indrukwekkende verhaal van de opwekking van Lazarus. N.a.v. dit verhaal komen we vandaag twee verschillende voorstellingen tegen van sterven en dood zijn.

In de ene voorstelling is sterven als het oversteken van een zee of een rivier die scheiding maakt tussen leven en dood. Ben je het water overgegaan, dan wacht jou het beloofde land.

In de andere voorstelling is sterven als in slaap vallen. En dan lig je al slapend te wachten tot iemand jou roept om op te staan.

Je proberen voor te stellen wat sterven is, nadenken over dood zijn, dat heeft zijn grenzen. En daarom nemen liederen hierover in deze dienst een belangrijke plaats in. Zingen kan immers aanvullen wat in ons denken en spreken ontbreekt.

Nu laat G'uw knecht in vrede gaan

tekst: Maarten Luther, *vertaling:* Pieter Boendermaker, *zetting:* Evangelical Lutheran Hymnary 269

Nu laat G'uw knecht in vrede gaan
naar uw wille.

Mijn hart heeft deze troost verstaan
zacht en stille,
want God heeft het mij beloofd:
de dood zal als een slaap zijn.

Preek

Gemeente van Jezus Christus,

Het verhaal van de opwekking van Lazarus is geen wonderverhaal. De schrijver van het verhaal, de evangelist Johannes, zegt dat zelf ook heel nadrukkelijk. Hij noemt de opwekking van Lazarus geen wonder, maar een teken (Johannes 11,47). Het verwijst naar iets, het betekent iets.

Wat er precies aan de hand was, ooit, in Betanië, toen Lazarus in het graf lag en wat er precies gebeurde toen Jezus hem naar buiten riep, dat is niet het belangrijkste waar wij ons mee bezig moeten houden. Het belangrijkste is waar dat naar buiten roepen door Jezus op wijst, waar het onze aandacht op vestigt en onze hoop op richt.

Het verhaal van de opwekking van Lazarus zit vol signalen die allemaal vingerwijzingen zijn naar de bijzondere betekenis van het teken dat Jezus stelt. Al die signalen wijzen naar de levenwekkende kracht van God, die werkzaam is in mensenlevens zowel vóór als na de dood.

Ik ben blij met het voorstel van de makers van het leesrooster dat wij volgen, om vier zondagen te wijden aan dit zo belangrijke maar ook moeilijke verhaal. Het geeft ons de gelegenheid om met aandacht stil te staan bij verschillende van die vingerwijzingen.

Het eerste signaal in het gedeelte dat wij vanmorgen lezen is de naam van Lazarus, die heel betekenisvol is. Verder zullen we stilstaan bij het talmen van Jezus, het wachten voordat hij afreist naar zijn zieke vriend. En tenslotte zal het gaan over Jezus' manier van spreken over de dood als slaap.

Lazarus – Eleazar in het Hebreeuws – betekent: God helpt. Die naam is het program van het hele verhaal, want God is de reddende weg uit de dood. Lazarus is bovendien een naamgenoot van Eleazar, de zoon van Aäron, die zijn vader opvolgde als hogepriester en later samen met Jozua de Jordaan overstak om het beloofde land binnen te gaan. We lezen erover. Jozua op zijn beurt is weer een naamgenoot van Jezus. Zoals Eleazar en Jozua samen optrokken, zo volgen nu hun naamgenoten Lazarus en Jezus hetzelfde spoor en maken vergelijkbare dingen mee. De lezers voor wie Johannes schreef, die goed thuis waren in de Hebreeuwse bijbel, moet die parallel zeker opgevallen zijn.

Jezus wás al een nieuw leven begonnen, bij zijn doop in de Jordaan (hij had toen als het ware voet aan wal gezet in het koninkrijk van God, net als Jozua ooit de Jordaan doorging naar het beloofde land). Vervolgens zal ook Jezus' vriend Lazarus geroepen worden tot een nieuwe exodus, een nieuwe uittocht en doortocht door de dood heen naar een nieuw leven.

Dit signaal – de naam Lazarus en de parallelle tocht door de doodsrivier naar nieuw leven - maakt ons erop attent, dat het in het verhaal van de opwekking van Lazarus allereerst gaat om een nieuw leven hier en nu, waartoe wij allen worden geroepen als we de stem van Jezus horen. Het gaat om het wonderbaarlijke geloofsfeit, dat God ons allereerst tijdens ons leven (en niet pas na ons leven) terugroept van doodlopende wegen, ons redt uit gevaar, ons genezing schenkt, ons losmaakt uit dodelijke knopen waarin we verstrikt zijn geraakt.

Het gaat dus allereerst over het nieuwe leven hier en nu, waartoe wij net als Lazarus worden geroepen.

En toch suggereert het lied dat we zongen, *Er is een land van louter licht* (Lied 753), daarbij ook meer dan dat.

Er is een land van louter licht
 waar heiligen heersers zijn...
 Alleen de smalle doodszee scheidt
 ons van dat zalig land.

Men ziet het veld aan de overkant
 in groene luister staan,
 zoals Israël 't beloofde land
 zag over de Jordaan.

Het beloofde land was volgens de bijbelverhalen een concreet levensecht land, waar Jozua en Eleazar midden in hun levens voet aan wal zetten. Maar dat beloofde land is in de christelijke geloofsgeschiedenis ook symbool geworden voor nieuw leven ná dit leven. Voor wie zich aangesproken voelt door deze symboliek, voor wie dit een vertrouwd beeld is, wijst het teken van de opwekking van Lazarus er op, dat de levenwekkende kracht van God ook werkzaam blijft na iemands dood.

We keren terug naar het verhaal van Lazarus. Zijn zussen sturen Jezus een bericht dat hij ernstig ziek is. Ze hopen, ze veronderstellen zelfs dat Jezus dan onmiddellijk komen zal.

Dat gebeurt niet. Jezus blijft weloverwogen afwezig, juist op het moment dat zijn aanwezigheid dringend gewenst is. Jezus haast zich in geen enkel opzicht.

Het is opmerkelijk dat ook in andere opwekkingsverhalen in de evangeliën er van uitstel en te laat komen sprake is. Het slotlied dat we zullen zingen aan het eind van de dienst gaat hierover. In het lied horen we de hartenkreten van Jairo om zijn doodzieke dochter, van een moeder in de stad Naïm om haar dode zoon en van de zussen Martha en Maria om de dood van hun broer Lazarus. In alle drie deze gevallen lijkt het alsof Jezus net te laat is gekomen. Had hij zich niet, voordat hij naar het huis van Jairo ging, op laten houden door de vrouw die aan bloedvloeïngen leed (Marcus 5,25-34), was hij eerder naar Naïm gegaan, (Lucas 7,11-17) had hij niet twee dagen getalmd voordat hij op weg ging naar Betanië, de woonplaats van Lazarus, dan had hij Jairo's dochttertje en de zoon van de weduwe in Naïm en Lazarus, de broer van Marta en Maria nog kunnen genezen.

Het talmen van Jezus lijkt erop te wijzen dat zijn optreden niet allereerst bepaald wordt door de vragen van mensen (niet van Jairo, niet van de weduwe in Naïm en evenmin van de vraag van Lazarus' zussen), maar wordt bepaald door Jezus' motivatie om de wil van God kenbaar te maken. Wat voor mensen te laat lijkt, kan bij God de juiste tijd zijn. Jezus komt niet onmiddellijk om een wonder te verrichten op verzoek, maar Jezus gaat om een teken te verrichten dat naar God verwijst, naar de levenwekkende kracht van God. Volgens Johannes zegt Jezus het zo: 'Deze ziekte van Lazarus loopt niet uit op de dood, maar op de eer van God, zodat de Zoon van God geëerd zal worden.'

Na twee dagen wachten maakt Jezus zich dan eindelijk op om naar Betanië te gaan, waar Lazarus woont. Jezus zegt tegen de leerlingen: "Onze vriend Lazarus is ingeslapen. Ik ga hem wakker maken". Dat zorgt voor misverstand. De leerlingen denken dat Jezus Lazarus gaat wakker maken uit zijn slaap, maar Jezus heeft het over opwekken uit de dood.

Wanneer Luther zijn Duitse vertaling van het *Nunc Dimittis* schrijft (de lofzang van Simeon) en hij de eerste strofe laat eindigen met 'De dood zal als een slaap zijn', dan berust zijn voorstelling van de dood als slaap onder andere op dit verhaal van de opwekking van Lazarus.

De dood als slaap, sterven als gaan slapen, dat is dus een andere voorstelling naast die van de doodsrivier oversteken en het beloofde land binnengaan.

Zoals de dood als slaap kan worden gezien, zo kan andersom de slaap ook worden opgevat als een soort dood. In een Midrasj bij Psalm 25,1 'Tot U, Eeuwige, hef ik mijn ziel op' wordt dat als volgt uitgelegd: Dat opheffen van de ziel gebeurt wanneer iemand in slaap valt. Als een mens slaapt, rust zijn ziel in Gods hand. God bewaart en verkwikt haar en geeft haar elke morgen weer als nieuw aan de mens terug. Op grond van het feit dat God ons elke morgen weer vernieuwt, vertrouwen en weten wij, zegt de Midrasj, dat God ons onze zielen terug zal brengen bij de opstanding der doden. (Midrasj Psalmen op Psalm 25, par. 2).

Wakker worden, iedere morgen weer, is in het Joodse geloof dus een verwijzing naar de opstanding der doden in de komende wereldtijd. En we zullen zien, dat ook Marta, de ene zus van Lazarus, dit gelooft.

Wat de slaap en de dood onder andere met elkaar gemeen hebben, is de rust, het uitrusten. De rust van de slaap kan verkwikkend zijn. De rust van de dood kan genadig zijn, voor mensen die moegestreden zijn of 'oud en der dagen zat'.

In het lied van Terry Callier, dat zal klinken na de preek, ontbeert Lazarus die genadige rust van de slaap (en wellicht ook van de dood.) Callier stelt zich voor dat Lazarus, sinds hij door Jezus is opgewekt, niet nog een keer is gestorven, maar ooit nooit meer heeft geslapen, voor altijd wakker is.

Het lied heeft iets weg van het boek *Tous les hommes sont mortels* (Niemand is onsterfelijk) van Simone de Beauvoir. Onze sterfelijkheid kan als wreed worden ervaren, tragisch zijn, verdrietig maken, maar ze is ook genadig.

De dood en de slaap liggen dus heel dicht bij elkaar. En juist omdat ze zo dicht tegen elkaar aanliggen, omdat de grens tussen slaap en dood zo vaag kan zijn, is dit spreken van Jezus over de dood als slaap opnieuw een vingerwijzing, dat het in het verhaal van de opwekking van Lazarus niet alleen gaat over de werkzaamheid van Gods levenwekkende kracht wanneer iemand gestorven is, maar evenzeer over de werking van die kracht midden in het leven van mensen.

Er zijn heel veel soorten dood, niet alleen de slaap, maar ook leven dat geen leven is, dalen van diepe duisternis, ernstige benauwenis, waaruit God ons roept om eruit te komen, om op te staan, of waaruit Jezus ons roept in Gods naam.

Een wonder is het hoe dat kan, hoe dat werkt. Dat wanhoop kan omslaan in hoop, dat wraak plaatsmaakt voor vergeving, dat angst verandert in moed en verslagenheid in veerkracht. Dat mensen door de zorg van artsen en verpleegkundigen beter worden en uit hun ziekbed opstaan – dat zijn evenzovele tekenen van Gods tot leven wekkende kracht en van Gods trouw.

Die tekenen zijn er ook in onze levens en laten we hopen eveneens erna, aan de overkant van de doodsrivier, of als we liggen te wachten op een stem die ons roepen zal.

Amen

Lazarus Man, Terry Callier

Ik ontmoette een jonge man aan de beendorre kust,
hij sleepte zich voort en zag bleek als een geest.

Ik vroeg hem zijn naam – hij zei: Lazarus, man,
ik kom uit een land hier ver vandaan.

De laatste keer dat ik aan land was weet ik niet meer,
misschien twaalf jaar geleden - misschien ook nog langer.
Maar ik heb kwellingen gezien waar ik versteld van stond
en ik kan me niet herinneren wat ik hier hoop te vinden.

't Is wind op de oceaan en regen op het land,
drie druppels water en één korrel zand.

Ik vertel je het verhaal zo snel als ik kan,
ik heb niets dan tijd, ik ben Lazarus Man.

Hij zei: 'Op een morgen werd ik wakker, voelde me een beetje vreemd,
halverwege de middag had ik koorts en pijn.

Later die avond, met een paar vrienden aan mijn bed
ging ik slapen en toen moet ik dood zijn gegaan
want ik strompelde voort, dus ik wist het niet goed,
met één voet in de heerlijkheid en één voet in de hel,
aan de ene kant het paradijs, aan de andere kant het vuur.

En ik dacht dat ik iemand mijn naam hoorde roepen.

Ja, iemand die zei: "Lazarus, sta op!"

Dus ik kwam overeind en deed mijn ogen open
weet je, ik wilde dansen maar er was geen ruimte.

Ik gooide de lakens van me af en stapte uit het graf.'

't Is wind op de oceaan en regen op het land
drie druppels water en één korrel zand.
Ik vertel je het verhaal zo snel als ik kan,
ik heb niets dan tijd, ik ben Lazarus Man.

Van Nazareth ging ik tot erge barbarij,
en ik begrijp dat mij geen rust gegund wordt.
Ik was in woestijnen en viel in ravijnen.
Maar sinds hij mij deed opstaan viel ik niet meer in slaap.

't Is wind op de oceaan en regen op het land
drie druppels water en één korrel zand.
Ik vertel je het verhaal zo snel als ik kan,
ik heb niets dan tijd, ik ben Lazarus Man.